

TAKSIM

ANDRZEJ STASIUK

Taksim

Översättning Tomas Håkanson

ERSATZ

Taksim

© Andrzej Stasiuk 2009

© Ersatz, Stockholm 2013

Originaltitel Taksim

Översättning från polska Tomas Håkanson

Redaktör Joakim Sundström

Korrekturläsning Ola Wallin

Omslag Håkan Liljemärker

Sättning & grafisk form Ola Wallin

Tryck Spindulys, Litauen 2013

ISBN 978-91-87219-64-1

Boken har fått finansiellt stöd från

Book Institute – the © POLAND Translation Program

INSTYTUT KSIĄZKI

©POLAND

www.ersatz.se

Till M.

OM HÖSTEN märks det att staden är dödsdömd. De som skulle ge sig av har rest för länge sedan. I skymningen luktar det brinnande löv. Röken blandas med dimman och sveper in stadens utkanter. Gatlyktorna blir gulaktiga och bleka. Fotgängarna är svarta som asfalten, så man måste se upp. Ibland kör jag genom staden på längden och tvären och konstaterar att det inte finns någonstans att stiga ur och ingen orsak heller. Fyra korsningar och en rondell, trafikljusen blinkar gult redan klockan tio på kvällen. När nordanvinden blåser känns stanken från den döda fabriken. Alla har rest härifrån nu. De som är kvar kunde inte. De vaknar om morgonen och tittar ut genom fönstret men går inte ut. Om de inte har en hund. Då går de till Torget och tittar på dödsannonserna på anslagstavlan, de kollar vilka som har dött och är glada att det inte var deras tur den här gången.

Klockan tio är allt stilla. Det enda som lever är bensinmacken. Ingen tankar. Folk köper sprit eller sitter i baren. Deras bilar blir allt större, allt billigare och allt äldre. De köper dem av skojare som handlar med utländskt skrot. Ja, antingen flyttar man härifrån eller så fraktar man hit någonting. Här finns ingenting alls. Bilarna faller sönder, golven lossnar och karosserna hamnar i skogen utanför staden. De går inte att sälja. Rävar eller raphöns flyttar in i dem. Rävar är kloka. Jag ser dem allt närmare staden. Folk kas-

tar bort mat. Köper maten men kan inte äta upp den. Billig och vidrig. Perfekt för rävar. Ibland springer de rakt över vägen som katter eller hundar. De äter upp människornas korv och bor i sönderrostade limousiner. Ingen kommer ju att städa bort dem. Gammalt, nästan dött järnskrot. Men människorna på bensinmacken bryr sig inte. De flesta är magra, har rakade skallar och utstående öron. Som om de var undernärda. Ibland när jag tankar om natten betraktar jag dem genom rutan. Deras rörelser är nervösa, insektslika. Säkert fick de stryk som barn. Inte hjälpte det. De är korkade och svär mycket, men sedan, när de skiljs åt, när de blir ensamma kvar, då smyger de fram med sänkt blick i husväggarnas skugga.

Snutarna kommer också dit. Även de har rakade skallar för det mesta. Kanske bara lite mer välnärda, större, välgödda, mer självsäkra. Men det är en självsäkerhet som de har lärt sig från amerikanska filmer. Det enda som är öppet om natten utom macken är videobutikerna. Folk hyr två, tre, fyra filmer och går hem igen. Snutarna är precis som de andra. Kanske de tror att de är bättre. Men det är de inte. De är likadana som de rakade skallarna med utstående öron. Ser samma filmer och sitter i baren på macken precis som de. Och precis som de väntar de på något slags revolution som ska förändra allt. Det är vad man känner här i staden – väntan. Alla ägnar sig åt livet på ett provisoriskt vis. Man väntar ut det och hoppas att allt ska vändas upp och ner, att allting ska bli annorlunda och de sista äntligen bli de första.

I går kväll satt jag vid samma bord som en far och hans

son. De var på genomresa. Sådana är lätta att känna igen för de känner sig osäkra. Ser sig omkring hela tiden. Även om det är lugnt kan de inte låta bli att snegla åt sidan, som om de trodde att någon skulle spöa dem eller mucka gräl. Fadern var stor och tjock och hade mustasch. Han satt nonchalant tillbakalutad men sneglade hela tiden åt sidan. Sonen var lik honom, han hade börjat svälla upp av rikligt och billigt käk. Jag väntade på någon och råkade lyssna på dem i en halvtimme. Det var mest den äldre som pratade. Om någon bil, eller egentligen om bildörren: lönade det sig att lackera om den och byta klädsel på insidan? Sonen höll i princip med om allt och nickade. Ordet »klädsel« ytrades kanske tio, femton gånger och gav en rytm åt den färglösa framställningen. Den äldre gav detta struntprat en tyngd som var passande för en faderlig undervisning om livets mening och fällor. De åt bönsoppa. I köket höll man på att steka deras fläskkotletter. En gång övergick monologen till ett annat ämne, en mobiltelefon »med hela paketet« till överkomligt pris. Återigen nickade sonen och sköt in några stavelser. Så reste han sig och gick och hämtade fläskkotletterna vid disken. Han hade mörkblå träningsoverall av syntet. Pappan hade läderjacka.

JAG MÅSTE GÅ därifrån för han kom inte. Sedan såg jag dem utifrån genom fönstret. Den äldre svalde långsamt och talade mellan tuggorna. Den yngre åt med blicken stint i tallriken. De var inte härifrån, men var på väg till ett liknande ställe. Till trakten av Żłobiska, kanske, eller ännu

längre, bortåt gränsen till. Det är likadant där som här, på sin höjd har de färre gatlyktor och bilar. Men nu satt de på konstläderstolar vid ett bord som låtsades vara av trä, under en plastblomma, i denna förnicklade och städade interiör, och hade inte alls bråttom hem. Det var så den här staden kom till. Folk sökte sig hit för att de inte stod ut där hemma. Nu flyr de härifrån och lämnar plats åt sådana som de två vid bordet. Om det ska bli affärer av måste det röra på sig. Sedan dör allting ut och både rörelsen och affärerna flyttar någon annanstans. De som blir kvar är kraftlösa. Det är sådana som blir kvar överallt och tar hand om resterna. Som jag.

Det tar bara tio minuter att köra från den ena änden till den andra. I hela staden finns det tjugotvå affärer med second hand-kläder. Några ser ut som om de sålde nytt: speglar, provrum, mycket lampor, andra är mer som källare. Utan fönster och ventilation. Alltihop fraktas hit från Europa. Det är så de säger. En gång i veckan rullar ett godståg in på stickspåret och stora packar med sammanpressade kläder lastas ur. Butiksägarna, bara kvinnor, delar upp varorna mellan sig, väger, betalar och lastar in i skåpbilar. Det händer på tisdagar, så på tisdagar öppnar affärerna klockan tolv. Folk säger att allting kommer från Europa. De säger så, för Paris är alltid något slags tröst för dem. Särskilt för kvinnorna som synar varorna från alla håll och kanter, håller upp dem mot ljuset, slätar ut dem och säger: »Var snäll och lägg undan det här åt mig. Jag kommer och betalar i morgon.«

Tisdagståget fortsätter sedan upp mot bergen, mot grän-

sen, och kör samma vagnar till Sabinov, Gönc och Bistrica. På lastbryggorna väntar kvinnor, bilar och inhyrda karlar som lastar om, och i Bistrica väntar även hästfordon. Kvinnorna betalar per kilo men det finns ingenstans att väga varorna, så de grälar med grossisterna i godsvagnarna som blandar ihop svordomar på fem olika språk. Här i staden ser det ut så här: blekta blondiner drar fram enstaka plagg ur de hårt pressade buntarna, håller upp dem, sticker dem under näsan på de feta lurendrejarna i läderjackor och skriker: »Ska det här vara Paris, ska det vara Frankrike?! Det är för fan Turkiet!«

Jag vet hur det går till. Jag brukade köra skåpbil åt dem. De ringde och beställde mig till klockan sju eller sex eller ännu tidigare. Jag minns stanken av billigt tvättmedel. Om sommaren var det outhärdligt. En halvtimme under plåttaket, sedan var man nära att kvävas. Jag körde varor ända till Żlobiska och Grobów och ännu längre.

Sedan lärde jag känna Władek och vi började jobba på egen hand, utan mellanhänder, utan tanter, vi plockade från vagnarna obesett, lämnade över pengarna och körde iväg. Władek kunde räkna fort och ge växel. Alla kurser hade han i huvudet: sju, åtta, nio valutor. Han dividerade, multiplicerade, subtraherade och räknade procent samtidigt som han pratade, förhandlade om priset och grälade med kunderna. Han hade vanan inne sedan förr, när han med fickorna fulla av rubel, lei, forinter och kronor reste genom Tjernivtsi till Suceava och tog hemvägen över Satu Mare, Tokaj och Košice.

Numera stod vi ofta i Ożenna eller på andra sidan ber-

gen, i Havaj eller Mikova, långt från järnvägen, långt från huvudvägarna. Władek var tjockare och långsammare nu, men tanterna i byarna kunde han fortfarande hantera. De finare plaggen hängde vi på ställningar – man behövde bara lyfta ut alltihop ur skåpbilen och ställa upp det på ett torg framför någon affär eller krog: kavajer, kappor, dräkter. Det andra hade vi i plastbackar. Vi gjorde något som liknade en disk av ett par brädor och så var det bara att börja. I Torysa kände Władek borgmästaren och medan vi ställde ut varorna kunde man ur byns högtalarsystem höra hur borgmästarens sekreterare annonserade ett enastående tillfälle att införskaffa kläder från Europa och hela världen till otroligt låga priser i den lokala valutan. Och sedan kom kvinnor i lila huvuddukar och höll upp vår nyvtvättade bomull, vårt syntetsiden och slitna ylle framför sig, betraktade plaggen i ljuset, klämde på dem och frågade »Kolko stoji?«, och då lyfte Władek blicken mot skyn som om han var sårad ända in i själen och svarade: »Högt ärade dam och kära chef, här finns inget ›kolko‹, för det kostar nästan ingenting, det är gratis, ieftin, lacno, och härifrån ända till Prešvar hittar ni ingenting olcsóbb, kära kund.« Han tog tag i något plagg av grönt genomskinligt nylon med volanger, tryckte det mot sin runda mage, tog ett halvt steg åt ena sidan och ett halvt steg åt andra medan kvinnorna följde honom med blicken som vore han en trollkarl, en undergörare, som hade kommit ända hit för att vända deras liv upp och ner. »Paris – London – New York, så står det här.« Och så tryckte han upp de tjusiga tvätt-rådsetiketterna, som var sydda med guldtråd och säkert

tillverkade i Istanbul eller Peking, i ansiktet på dem. »Oj, Paris«, sade de och vinden slet det ur händerna på dem, det där billiga skräpet som förlorade formen i tvätten, lumporna man kunde bära högst tre gånger innan man började förakta dem, dessa kreationer som var omoderna redan innan de hamnat i någon människas blickfång.

Ja, utan honom hade vi inte klarat oss. Utan honom hade vi inte kunnat sälja något ens till zigenarna. Och om det verkligen var Torysa så kom zigenarna ner från sin eländiga hopsnickrade träpueblo på kullarna ovanför byn. Men inte ens till dem skulle vi ha sålt något även om de såg ut att sakna allt. Mest var det kvinnor, kvinnor med barn. Där stod de i en halvcirkel och väntade på att de vita skulle gå åt sidan lite, se sig mätta eller köpa något för en blå eller röd sedel. De vita kvinnorna såg ändå någorlunda ut. De hade på sig någonting normalt, något de hade valt ut, något vettigt, ett blommigt huckle, en kjol, ett förkläde, något de hade ärvt från sina mödrar, någonting vanligt. Men de här andra, det var gult, rött, grönt och blått, ett konfektionskosmos från en annan värld, brinnande fosforescerande som eldar som inleder en i frestelse. Därunder tittade de chokladfärgade kropparna fram, brun hud klädd i trasor och skenet från tusen och en natt i utslitna blyxtlås.

»Svarta bröder och systrar...« Han började tala till dem och då behövdes inte jag längre. Jag gick en bit bort och tog en titt på de prydliga stenhusen som stod med gav-larna mot vägen. De där byarna såg ut som låga småstäder. Vad är det för byar där man varken ser höns- eller hästskit? Allt är dolt någonstans, bakom murar och portar. På de

fyrkantiga kyrktornen fanns klockor målade med visarna fastfrusna på kvart i tolv, som om någonting var på väg att ske, någonting nalkades, något skulle förändras, ja, som om tatarerna eller turkarna skulle komma, eller tyskarna, eller ryssarna, eller amerikanerna, eller som om det skulle inträffa ett under om en kvart och sedan skulle ingen mer komma dit på evigheters evighet.

– Nå, alltså, svarta bröder och systrar! Jag vet att ni inte har pengar, inte särskilt mycket i alla fall, men jag tycker verkligen att ni borde ha det, så mycket som möjligt, och helst era egna zigenka pengar, från zigenka nationalbanken, starkare än dollarn och euron tillsammans, mina bröder och systrar . . .

Men jag kan inte sätta mitt huvud i pant på att det var just i Torysa. Kanske hade vi tagit oss längre söderut den gången? I så fall blev vi inte alls omringade av vita kvinnor i början, det var den andra sorten på en gång, för det var kanske Vlachy eller Bystrany? Det var alltid han som bestämde vart vi skulle och hittade vägen dit, hela verksamheten var hans idé från början, för det var han som hade kommit till mig en dag och sagt:

– Varför ska du åka runt, runt i den här hålan och frakta kläder åt de där tjugo tanterna, eller snart kommer det säkert att vara trettio? Vi kan köra till ställen där folk verkligen behöver oss och där vi slipper tanterna. Ställen där det är ännu fattigare.

Då frågade jag honom varför han inte kunde göra det själv.

– För att jag inte gillar att köra. Och så gillar jag att dricka ganska tidigt på morgonen. Så det går inte ihop.

Men inte började han så värst tidigt. Någon gång vid middagstid och bara fem centiliter. Och om vi var ute på vägarna, på jobb, då höll han ut ända till kvällen, till skymningen, det var en regelbunden rytm. Man kunde ställa klockan efter honom. Hans förbränning var lika precis som en kemisk reaktion under laboratorieförhållanden.

Så jag sade »okej«, för den utvägen var i och för sig lika hopplös som alla andra utvägar, men jag var åtminstone säker på att ingen här hade kommit på det förut.

– Och så har jag inga pengar, lade han till i slutet.

Men det dröjde ett tag innan jag sade »okej«. Innan dess var han tvungen att berätta mycket för mig. Han fick tag i mig på stickspåret eller på macken när jag tankade eller åt, eller så hoppade han bara in när jag stod vid ett rödljus. I dag känns det som om jag alltid hade känt honom, men jag kan på inga villkors vis komma ihåg hur och var jag träffade honom första gången. I en sådan här stad där man alltid träffar på samma människor blir en främling till sist någon man känner igen, sedan en bekant, och plötsligt kan man inte ens tänka sig att världen kunde existera utan honom.

– Allting har förändrats, sade han. Förr åkte jag runt till olika städer med nya varor. Dit där de största marknadsplatserna fanns. Till Suceava till exempel, eller vart som helst, till de svältande sovjeterna eller Keleti, men det är slut med det nu. Det är slut med Mexikoplats till och med. Nu måste man åka runt med gamla grejer till småbyar. Sådant som är hopplöst i staden men fortfarande funkar på landet. Färggrant som på teve, till ställen där ingen annan

har varit förut. Eller i varje fall inte många. Tänk själv! Utländska varor sålda av utlänningar! Det funkar. De skulle aldrig köpa sådant av sina landsmän, bara av oss.

Vi körde genom en död gränsövergång uppe i bergen. Stora glasbyggnader stod där mitt ute i ödemarken, som jättelika vindfång. På avstånd såg det ut som ett övergivet rymdskepp eller en kånkad mataffär. De rödsvarta rostiga bommarna pekade rätt upp i himlen. Rutorna var trasiga. Om det var ungar, vinden eller flyttfåglar som var skyldiga är svårt att säga. Framåt våren när det började bli varmare kom zigenare från södra sidan av bergen och slog upp något slags läger här. De tände eldar och lagade mat utomhus, ja, de bodde och sov utomhus om bara vädret tillät. När det regnade flyttade de inomhus, till kontorsrummen, tullkontrollrummen eller kioskerna där passkontrollanterna en gång i tiden regerade med sina datorer och Glockpistoler och med knapparna som fällde upp bommarna. I princip var de ett slags nya tullare. Bilarna saktade in där precis som förr. Med nedärvd respekt körde de in i den öppna vindpinnade hallen under tak, och då kom de fram ur sina skrymslen, ungar, kvinnor med småbarn, de ställde sig i vägen och krävde helt enkelt en tullavgift, medan männen höll sig lite på avstånd men ändå tillräckligt nära. Och de flesta betalade. De vevade ner rutan och räckte över några slantar. Tjugo cent, en zloty, femton slovakiska kronor, hundra forinter, femtio kopek, tjugo ban – folk gav gärna något, det var ungefär som att få en stämpel i passet. De mörkhyade ungarna gungade på bommarna som på en gungbräda, fäderna stod med armarna i kors över bröstet och orörlig

blick och kvinnorna kom helt enkelt fram med utsträckt hand, som om de tog inträde till spektaklet. Tvätt hängde på linor och en blå rök ringlade uppåt.

Vi kom förbi så ofta att de inte ville ha något av oss. Vi stannade och männen kom fram och hälsade. Ibland körde jag åt sidan till den plats där tullarna brukade leta igenom folks bagage, och Władek sköt upp sidodörren. Han valde ut ett, två eller tre fluorescerande underverk och gav dem med en bugning i present till någon av de kvinnor som såg lite förnämre ut. Karlarna bjöd han på cigaretter. Sedan fortsatte vi på skogsvägen, klättrade upp mot Karpaternas vattendelare och efter femton minuter var vi på andra sidan bergen.

– Snart kommer det att finnas fler av dem än av oss, sade han när han såg de första prydliga husen vid vägkanten. De grundar sin egen stat helt enkelt.

SÅDANA IDÉER hade han eftersom han ständigt levde i framtiden. Det var nog därför jag gick med på saken till slut. För att slippa tänka på vad som skulle komma, för att lämna det åt någon annan. Ja, och så för att slippa känna lukten av staden. Jag körde omkring i den hela tiden. Precis som de där fattiga och korkade rakade skallarna som satte på dubbla avgasrör och trodde att det var så ett verkligt äventyrligt liv skulle se ut. Precis som de. Förutom att jag hade en gammal ruten dieselbil som jag försökte tjäna pengar på.

– De har alltid levt av sådant som folk slänger bort, som

ingen längre behöver. Och de kommer till ställen som alla andra har lämnat.

Så sade han när vi körde förbi Zborov där det fanns en död kyrka med två torn. Nu bodde det fåglar där och mot himlens blå bakgrund avtecknade sig flaxande kråkor, råkor, kajor, kanske korpar till och med, något svart var det i alla fall. Hela flockar kom utflygande ur hålen mellan takpannornas fiskfjäll. Kanske var det första gången vi åkte söderut på försäljningsresa och det som förvånade mig mest var att kyrkan kunde vara övergiven bara så där och att det bodde kråkor i den. Vid kyrkan fanns en vägkorsning. Till vänster kom man till rutenerna, till höger till zigenarna. Det är så jag minns det och fast det var ett tag sedan så upp-repar jag varje gång jag kommer till Zborov att till vänster ligger Rutenien och till höger ligger Indien.

– Och när det blev omodernt med gränser flyttade de dit på en gång, som du ser.

– Vi borde öppna en affär i de där glashusen i stället för att köra omkring så här, sade jag.

– Glöm det. När gränsvakterna försvann försökte folk hitta på allt möjligt där. Krog, krog med disko, bordell, bordell med krog, bordell med disko, men det blev alltid så att folk kom dit, antingen från andra sidan eller från vårt håll, satte sig ner ett tag, tittade sig omkring, drack en öl och åkte hem igen. Ibland dök de upp en eller två gånger till, men sedan kom de aldrig tillbaka. De kände sig aldrig riktigt trygga. En bordell i ett bergspass mitt i skogen är nog bra i en äventyrsroman. Men den syntes för tydligt även om det var ute i ödemarken.

– Vägen är för smal, sade jag.

– Va?

– Långtradarna kommer inte fram. På vintern är det ännu värre.

– Ja, svarade han. Du har rätt. Lastbilschaffisar är som hungriga hundar. Ja, turkiska lastbilschaffisar är som hungriga hundar.

Och så började han skratta.

OCH SEDAN, efter Bardejov, sade han åt mig att svänga vänster in på en småväg, en genväg som skulle spara oss ett par, tre mil.

– Jag tog den här vägen en gång, sade han. På den tiden kände jag någon här. Han brukade köpa fårskinn av mig. Tio i taget kunde han köpa. Vi var tre, fyra stycken och vi hade dem som överdrag på bilsätena. Man var tvungen att sitta på dem för att tullarna inte skulle märka något. Det lönade sig i ett halvår ungefär. Jag minns inte längre vad vi hade med oss tillbaka, men det var nog rent nittiosexprocentigt. En gång gömde vi femton liter i reservdäcket, men sedan stank det av gummi, så vi fick dricka upp det själva.

Vägen blev smal och gropig. De gamla trähusen stod tätt intill varandra och bakom dem reste sig ravinens branta väggar. På de små fläckarna av plan mark mellan gårdarna låg staplar av gran- och boktimmer. Det kom från skogen i närheten och väntade nu på transport. I hela byn såg jag inte en enda bil. Inga människor heller. På en brant sluttning stod en jättelik skogsmaskin. Den var kall och rostig.

Vi stannade vid det sista huset och han sade åt mig att tuta. Jag såg hur gardinen rörde sig i fönstret. Efter en lång stund kom en äldre man i fårskinnsväst fram bakom hörnet. Han stannade och tittade åt vårt håll.

– Det är han. Vänta här. Han gillar inte främlingar, sade han och steg ur bilen. Han stannade vid grinden som om han väntade på att gubben skulle känna igen honom, och inte förrän den andre nickade steg han på.

Det var det sista huset och strax därefter övergick asfalten till grusväg.

DET VAR verkligen omöjligt att komma ihåg när jag träffade honom första gången. Han var som stadens ande. Som om han förkroppsligade den: grå, osynlig, nästan genomskinlig, vardagens förstfödde son och du och bror med nederlaget från födseln. Men det räckte att se på honom och inte titta bort, låta blicken dröja och inte se rakt igenom honom, då förändrades han genast. När någon verkligen såg honom blev han synlig. Då samlade han ihop sig och rätade på sig, hans närvaro tätnade helt enkelt. Han hade varit överallt, hade sett allt och visste allt, och det han inte visste kände han på sig.

Kanske var det på Antalek? Jag gillade det stället. Det var bara att lämna bilen hemma och gå femton minuter från utkanten in till själva centrum. Det var en riktig sylta men jag gillade den. Jag brukade ta min sejdel och sätta mig med ryggen mot väggen för att se teven som hängde i taket. När man tittar på en skärm är det svårare för andra

att komma fram och störa. Det fanns ett par andra krogar i staden, men det var bara på Antalek som folk inte låtsades. De trodde inte att de var affärsmän, gangstrar, fattiga svarta från den transatlantiska slummen, silikondockor från en porrfilm, politiker, coola typer med koll på de globala trenderna eller någon annan tevelanserad livsstil. Nej, till Antalek kom folk för att supa sig fulla helt enkelt. Jag tror att det var det ärligaste stället i hela den döende staden. Och att döma av gästernas utseende brukade de inte titta på teve. Eller kanske bara gamla program från tjuugo, trettio år sedan. De hade sådana kavajer och tröjor som jag brukade hämta vid stickspåret och köra ut till tanterna. Kläderna hade deras fruar köpt åt dem och de hade nog aldrig tagit av sig dem sedan dess. Jag tog en öl, sedan en till och tittade på teveskärmen. Det fanns inget att äta. Salta pinnar och chips. Men aldrig att jag såg någon köpa vare sig det ena eller det andra. I teven visades ständiga hyllningar till konsumtionen, men det här klientelet sket faktiskt i det. De ville supa sig fulla för att slippa tänka, och det gjorde de helt rätt i. Kanske var det där han helt enkelt satte sig vid mitt bord och sade: »Ni är inte härifrån, eller hur?« Säkert försökte jag fortsätta titta på teveskärmen där de visade wrestling, bikinibrottning eller långa tal, men han gav sig inte. »Ni förstår, de flesta flyttar ju härifrån, eller försöker åtminstone, så om det dyker upp någon som inte är härifrån, någon som har flyttat hit, då är det intressant. Och så har ni ett gammalt nummer.« Säkert frågade jag: »Vad då för nummer?« Det var bilnumret han menade.

Han måste alltså ha iakttagit mig, haft mig under uppsikt. Kanske hade han väntat på mig på något sätt, precis som man väntar på en slump som liknar ödet.

JAG SÅG HONOM komma fram bakom hörnet. När han nådde grinden rörde sig gardinen i fönstret igen. Gubben följde honom med blicken. Han satte sig i framsätet och visade upp en literflaska med någonting gråvitt i.

– Isterflott, sade han.

– Lysande, svarade jag.

– Från grävling, grabben . . . Magiska egenskaper. Botar allt förutom att det inte kan väcka döda. Så säger folk.

– Hur mycket?

– Vadå hur mycket?

– Hur mycket gav du?

– Trettio patroner till hans dubbelbössa.

Jag startade motorn och han nickade att vi skulle fortsätta rakt fram. Nu var vi ute ur byn och det var skog på båda sidor om vägen. Vi kom fram till en övergiven vägbom. Han stack in handen under sätet och fiskade fram en t-nyckel.

– Fjortonmillimeters, sade han.

– Är du säker? undrade jag.

– Hör du, det här är en genväg och vi sparar fyra mil, och gubben sade att han inte hade sett några skogvaktare i dag. I värsta fall säger vi att den var öppen.

– Men det står ju förbjuden infart.

– I så fall får vi för helvete säga att vi har andra skyltar hemma hos oss så vi visste inte.

Han tog t-nyckeln och klev ur. Jag hade ingen lust att bråka. Jag körde förbi bommen och han bara stängde den utan vidare. Så satte han sig bredvid mig och vägen ledde uppför en backe. Vi kom in i skogen igen och efter fem minuter hade jag ett stup på ena sidan och en klippvägg av skiffer på den andra. Det var brant och smalt. Grantopparna syntes långt där nedanför. Om vi skulle få möte fanns ingen större möjlighet att komma förbi, men det växte gräs på vägen så det märktes att inte många körde här.

– Sju åtta kilometer uppför, lika mycket nedför och sedan kommer vi till Majdan, men där finns det bara ett par hus. Så vi fortsätter till Lipany eller Sabinov. I dag är en bra dag för de får ut understöd och sådant. Det bästa vore att stå direkt utanför socialkontoret. I Lipany känner jag nog snutarna också. Du vet, gubbarna går direkt och köper öl och borovička, enbärsbrännvin alltså, eller bororo som Pankovčín från Marrakech brukade säga, frid över hans minne, han körde också runt med varor men han hade en gammal buss som var omgjord till mataffär. Den brummade och plingade när han körde, saker ramlade ner från hyllorna i kurvorna och det luktade rökeri, apotek och desinfektion, men han levererade vad du än beställde, en tvättmaskin, ett kylskåp eller fyra däck till din Škoda Favorit. På vintern satte han på snökedjor för att kunna ta sig fram till Kalinov eller Habura med bororo eller videokassetter att byteshandla med . . . Innan han dog alltså. De hittade honom inte förrän på morgonen. Han hade hunnit köra åt sidan, lägga i friläge och dra åt handbromsen, men han stängde inte av motorn, så de hittade den gamla puttrande dieseln mitt i skogen

vid Mikovskapasset, och han såg ut som om han sov, som om han bara var trött och tog en tupplur. Det var sommar så han hade fönstren öppna och tydligen rumsterade fåglarna om i gryn, ris och vad han nu hade, en hel flock med skogsfåglar, nötskrikor . . . Så sade folk. Visst ja, och karlarna tömmer sina fulla plånböcker på krogen, men tanterna kommer till oss och vill ha billiga paltor. Det är dagens plan.

JAG KÖRDE på som en traktor på åkern, fem kilometer i timmen, och han bara pratade. Vem vet, det kanske var av skräck, för att slippa titta ner i avgrunden. Jag funderade över när han hade hunnit uppleva allt det där och hur i allsin dar han kunde minnas det. Det är fullt möjligt att han bara hittade på, men vad spelade det för roll med tanke på att vi senare upprepade hans påhitt i verkligheten.

Men den dagen kom vi ingenstans. Mitt på vägen stod en vit Lada Niva. En karl i skogvaktaruniform stod och pissade på hjulet. Jag körde så långsamt att han inte hörde oss. Inte förrän vi stannade tittade han upp. Utan brådska gjorde han klart vad han skulle, skakade av och stoppade in. Han gick åt vårt håll. Kanske femtio år, grått hår och rött ansikte. Jag vevade ner rutan och väntade. Han började prata, men jag skakade på huvudet och pekade på Władek. Då blev han ännu rödare i ansiktet och gick runt bilens nos. De började tala. Jag förstod vart tredje ord och mer ville jag absolut inte förstå. Helst ville jag inte förstå alls. De bråkade. Den andre blev ännu rödare. Antagligen sade han åt oss att fara långt åt helvete dit vi kom ifrån. Det

var i varje fall ditåt han pekade med armen. Jag lyckades göra en sju- eller åttapunktsvändning. Han stod och tittade tills vi försvann bortåt helvete i ravinen.

– Ja. Han sade åt oss att dra åt helvete, sade han när vi körde utför sluttningen.

– Kunde du inte ha gett honom pengar?

– Han skulle inte ta emot dem.

– Hur vet du det?

– Jag känner dem. Det skulle vara minst femtusen dollar i så fall. Det är en principfråga.

– Vad då för princip?

– Att det är de som bestämmer.

– Ute i skogen? Det finns ju inga vittnen. Ingen skulle veta om han bestämmer eller inte, eller om han tog emot pengar eller inte.

– Du vet inte mycket du, grabben . . . De har bara haft sitt eget land i några år, men snart kommer det att finnas fler zigenare än första klassens medborgare. Och så ungrarna nere vid södra gränsen, hundratusentals före detta bödlar och förtryckare, grabben . . . Var glad att vi inte är ungrare . . . Då skulle han ha skjutit sönder däcken under flyktförsök, jag känner dem.

Han slutade aldrig att prata. Han bara måste tala. Det var uppenbart att vi inte skulle dra in några pengar i dag. Vi kom ner till byn. Den blå skorstensröken steg rätt upp i himlen. Gubben i fårskinnsjacka satt på en bänk utanför sin stuga. Händerna rörde sig men jag lyckades inte uppfatta meningen med gesterna. Han rörde på fingrarna helt enkelt. Han sneglade förstulet på oss och tittade ner.

– Han flätar fågelsnaror av hästtagel, sade Władek när jag frågade. Det är så tunt att det nästan inte syns.

Det fanns kanske femtio hus i byn men vi såg inte en människa. Precis som hos gubben rörde sig bara gardinerna och alla följde oss med blicken, väntade på att vi skulle försvinna och lämna dem i fred.

Vi kom tillbaka till stora vägen. Utan övertygelse svängde vi västerut. I Ruska Vola, i byggnaderna vid den gamla gränsövergången, fanns något slags magasin, grossistlager, vete tusan vad det var. Lastbilar med slovakiska och polska nummerplåtar körde fram och något lastades på, lastades om, packades om, gaffeltruckar rullade omkring med lastpallar och det var hektiskt och nervöst i största allmänhet, som om det plötsligt blivit högkonjunktur för vad det nu var.

– Aha, de har byggt det nu, sade han mest för sig själv.

– Vad är det de har byggt? undrade jag.

– Stickspåret, ett femhundra meter långt stickspår.

Han sade åt mig att svänga in där. Han måste nosa runt lite. Jag stannade på parkeringen och han hoppade ur och sprang in bland lastbilar och skåpbilar. Någonstans långt borta hördes slamret från godsvagnar som stötte ihop. En gång i tiden fanns här baracker med sprit- och ölförsäljning. Även husen längs vägen fungerade som butiker. På den tiden fanns ölbackar märkta med Zlatý Bažant, Mnich, Staropramen och Kelt uppsatta ovanför dörrarna, som vapensköldarna på ett gammaldags värdshus. Barackerna var fulla med folk. Jag brukade också komma hit. Mulliga kvinnor flängde omkring bakom diskarna och tog emot alla

valutor utom rysk och ukrainsk. I kassalådan låg allting blandat, men de gav växel med en automats noggrannhet och i vilken valuta kunden än önskade. Jag brukade köpa billig whisky, sedan körde jag hem och drack upp den i min ensamhet medan jag lyssnade på ljuden från staden. Jag bodde vid ån, nära bron. Där hördes dundret från de stora lastbilarna som aldrig stannade i staden och smattret från trimmade Golfar som körde runt, runt då de inte hade någonstans att ta vägen. Tre flaskor räckte i fem dagar, för jag köpte öl också. Två gånger i månaden åkte jag och handlade. Jag kände nästan ingen här och ville inte lära känna någon heller. Sedan förändrades allt, för kunderna försvann, Barackerna revs och alla ölbackar plockades ner.

Två män kom fram bakom lastbilarna. De bar sju eller åtta bildäck på en lång stång. En hand stack ut ur dörröppningen på en vit Transit, lyfte bördan från den förste bärarens axel och drog in lasten i bilen. Efter ett ögonblick var stängen tom och de hämtade fler däck. De hade slitna tulluniformer på sig. Det var bara gradbeteckningarna som fattades.

Efter tio minuter var han tillbaka, dunsade ner i sätet och öppnade handskfacket. Han fiskade fram ett femcentiliterers snapsglas med tjocka väggar och en flaska aprikospålinka.

– Däck, sade han. Hela vagnar med däck.

Han hällde upp och drack ur.

– Hela vagnar med begagnade däck. De har byggt förråd bredvid stickspåret. Däcken fraktas med tåg från Österrike, men egentligen kommer de från Italien och Frankrike,

från hela Europa, och sedan transporteras de vidare härifrån. Vad du än behöver så har de det, traktordäck också, och cykeldäck, och allt är sorterat som på ett grossistlager, Fulda här, Goodyear där, olika storlekar, vinterdäck för sig, till fyrhjulsdrivet för sig, jag har aldrig sett så många däck i hela mitt liv, grabben. Och sorterade efter pris också, från de äldsta till nästan nya, och alltihop finns i datorerna, du behöver bara säga vad du vill ha och killen petar på tangenterna och säger om han har något åt dig eller inte. Jag såg bilar från Rumänien och Bosnien och Bulgarien, begagnat gummi till halva kontinenten . . .

– Vem är det som driver det? avbröt jag.

– Jag frågade. Ingen vet något.

– Vet de inte vem de jobbar åt?

– De säger att det är något bolag. Om man inte vet säger man alltid »ett bolag«. Det betyder väl några smarta skurkar. Det kallas Centrum Visegrád.

– Snyggt, sade jag.

– Men vad betyder det?

– Ingenting. Det är en stad i Ungern. Eller egentligen en by med ett slott. Dracula var fånge där.

– Vampyren? undrade han och såg intresserat på mig.

– Nej. Den riktiga.

– Jag visste inte att det fanns någon riktig, sade han lite besviket.

– De höll honom i källarhålorna. Han var något slags rumänsk kung. När han hade tråkigt fångade han möss och spetsade dem på vassa käppar. Likadant med människor när han var fri. Folk gjorde så på den tiden.

Men Wlodek lyssnade inte längre på mig. Han tänkte på tåg fullastade med däck, sopor som fortfarande gick att sälja till någon, smörja med garanterad kundkrets, överblivet gods som någon ville ha. Han lyssnade till sin instinkt.

Den dagen körde vi ingen annanstans. Inga varor blev sålda. På hemvägen dagdrömde han. Han såg tåg fulla med slitna jeans och kemtvättade engelska yllekavajer, stora hallar där allt hängde eller låg samlat i himmelshöga staplar, tusentals klänningar, tiotusentals blusar, skjortor, t-tröjor, kappor, jackor, ylleträjor sorterade efter färg, storlek och pris, kanske efter ursprungsland också, Holland här, Portugal där och så till exempel Schweiz borta i hörnet.

– Ja, sade han, det skulle verkligen vara något. Men inte här hemma utan någonstans i trakten av Budapest till exempel, i mitten där det är nära till allt och man har överblick över en bit av världen. Tänk va, vi skulle kunna klä hela Moldavien och Makedonien i kläder från London. Egna bilar eller inhyrda, eller så fick folk komma och hämta själva. Vid vägen mot Miskolc finns det stora bangårdar, hela hektar av stickspår, det är vid järnvägen mot Wien så det är ett bra ställe, och strax intill går M3:an, vägen till Slovakien, Ukraina och norra Rumänien, ja du grabben . . . Och åt andra hållet? En liten bit på Róbert Károly körút så kommer man till Donau, Arpadbron och kajerna. På vattnet kan man frakta stora laster billigt, och nedför floden flyter det ju på av sig självt: Belgrad, en bit av Bulgarien, Rustjuk, Rumänien, Galați . . .

– Känner du till Budapest? frågade jag för att avbryta honom.

– Lite grann.

VI VAR TILLBAKA i staden i skymningen. Jag körde hem honom. Han bodde i ett fyrvåningshus av betong. Bostadsområdet låg på en kulle och det blåste hela tiden. Han tog sin pálinka och gick. Jag såg honom gå längs trottoaren försjunken i drömmar. Ingenting såg han runt omkring sig, han tittade inte ens. Han gick fort med sänkt huvud, som om han så snabbt som möjligt ville få med sig sina tankar hem till den tomma lägenheten och bli ensam med dem. Kvällen var varm och ungarna drev runt bland husen. De stod i flockar, rökte cigaretter och spottade på marken. Genom de öppna fönstren hördes teveapparaterna – ett dussintal kanaler blandades i luften. Ungarna levde på kullen som på en ö. Världen skickade signaler till dem men den sket i om de svarade. Detta var de fullt medvetna om så de reste ingenstans. De försökte härma teve-programmen. Åkte skateboard nedför trasiga betongtrappor eller någon sluttande asfaltyta. Ett åk, två åk, sedan tände de nya cigaretter.

Jag lade i ettan och körde långsamt runt kvarteret. Det liknade en slocknande eld: damm, cementaska och teveapparaternas kalla glöd. Bilen rullade nedför backen, jag körde runt centrum och kände fukten från ån genom det öppna fönstret. Jag hyrde ett rött envåningshus i tegel. Ett rum och kök och inget mer. Resten av huset var fyllt med

skräp och avstängt. Men jag hade en bit trädgård, ett staket och en låsbar grind, så jag behövde inte oroa mig för skåpbilen. I trädgården fanns också ett brädiskjul där jag hade ordnat till något slags verkstad, förråd och garage. En gång i tiden hade det varit en välskött trädgård, numera var det en förvildad skog. Syrenbuskar hindrade insyn från gatan. Jag hörde staden men såg den inte. En gång i månaden kom den gamla damen och hämtade pengar. Hon log och undrade om jag trivdes där. Hon ville aldrig titta in. I rummet stod gamla slitna möbler från sextio- och sjuttiotalen. Sådana jag kände igen från barndomen. Det var allt jag behövde. Om vintern eldade jag i köksspisens och kakelugnen. Lukten av kolrök i den kalla luften påminde mycket om gamla tider. Innan jag kom hit sålde jag också kläder, men nya. Jag hade en affär till och med. Men allt det där tog slut och jag reste därifrån. Man kan faktiskt säga att jag flydde, för mitt liv gick i kras och var omöjligt att pussla ihop igen.

Varma kvällar sitter jag ibland nere vid ån. Den förvildade trädgården slutar i en sluttning ner mot vattnet. Här finns inget staket, bara slånbärs- och hagtornsbuskar. Till vänster ser jag bron och några tvåvåningshus. Till höger syns ljusen från bensinmacken. Ibland tar jag en luftmadrass och en sovsäck och sitter där tills sömnen kommer. Jag betraktar den döende staden och föreställer mig att det är mig själv jag iakttar, att jag bara är min egen skugga.